
Ulusal İnovasyon Sistemi Açısından Üniversite-Sanayi İşbirliği

Aykut Göker

MMO İstanbul Şubesi, Üniversite-Sanayi-Oda Ortak Etkinliği
“Üniversite-Sanayi-Oda ve Kamu Kuruluşları Arasında İşbirliği Nasıl Geliştirilir” Paneli
26-30 Eylül 2001, Yıldız Teknik Üniversitesi Davut Paşa Kampüsü, İstanbul.

-Veriler Ağustos 2002 tarihi itibarıyla yenilenmiştir-

Üniversite-sanayi işbirliği, ülke sanayiinin, bilimsel ve teknolojik araştırmalar sonucu ortaya konan bulguları, pazarlanabilir bir ürün ya da hizmete, yeni ya da geliştirilmiş bir imalat ya da dağıtım yöntemine, ya da yeni bir toplumsal hizmet yöntemine dönüştürmede, yani inovasyonda yetenek kazanıp, dünya pazarlarında iddia sahibi olabilmesinde belirleyici bir role sahiptir. Onun içindir ki, üniversite-sanayi işbirliği ulusal inovasyon sisteminin en kritik halkalarından biridir. Aslında, teknoparklar ya da teknokentler gibi, ulusal inovasyon sisteminin başka pek çok unsurunun varlık nedeni, bu işbirliğinin kurulabilmesi için en uygun ortamı yaratmaya yöneliktir.

Konu, ‘bugüne kadar ne öngörüldü’, ‘ne yapıldı’, ‘sonuç ne oldu’, ‘eksik olan ne / temel eksik ne’ başlıkları altında ele alınacaktır.

Bugüne kadar ne öngörüldü...

Üniversite-sanayi işbirliğini konu alan, 1990’lı yıllardaki bazı çalışmalarını anımsamakta yarar var:

- İTÜ’nün düzenleyiciliğinde, 4-5 Kasım 1994’te, İTÜ Ayazağa Kampüsü’nde toplanan, **Türkiye Üniversite-Sanayi İşbirliği Birinci Şûrası Çalışmaları: Şûra sonuç belgeleri arasında yer alan “Üniversite-Sanayi İşbirliğinin Geliştirilmesi, Strateji Tasarımı ve Uygulama Modeli”** konulu **Rapor**, özellikle hatırlanmaya değer. Bu rapor, İTÜ tarafından, Şûra sonrasında yayımlanan kitapta yer aldı; TÜBİTAK tarafından ayrı basımı yapıldı; ve bu ayrı basım, (İTÜ’nün dağıtımını dışında) devlet kademeleri de içinde olmak üzere, konuyla ilgili, 1000’i aşkın kişi ya da kuruma gönderildi.

Rapor’a hâlen TÜBİTAK web sayfasından ulaşmak mümkün.

- Yüksek Plânlama Kurulu’nca VII. Beş Yıllık Plân Döneminde Öncelikle Ele Alınması Öngörülen Temel Yapısal Değişim Projeleri Kapsamındaki **Bilim ve Teknolojide Atılım Projesi** Çalışma Komitesi Raporu (24 Şubat 1995) bu konudaki önemli belgelerden bir başkası. Bu raporda, sözünü ettiğim Şûra Raporu’na atfen, **“Üniversite-sanayi işbirliğinin desteklenmesine ve kurumsallaştırılmasına ilişkin politikalar”** başlıklı geniş bir bölüm yer aldı.

“**Bilim ve Teknolojide Atılım Projesi**”, VII. Beş Yıllık Plân’ın ve buna bağlı Yıllık Programların bir alt başlığını oluşturdu. Bu projenin TÜBİTAK tarafından yapılan ayrı basımı, devlet kademeleri de içinde olmak üzere, konuyla ilgili, 2000’i aşkın kişi ya da kuruma gönderildi.

Bu rapora da, hâlen TÜBİTAK web sayfasından ulaşmak mümkün.

- VIII. Beş Yıllık Kalkınma Plânı **Bilim ve Teknoloji Özel İhtisas Komisyonu Raporu**'nda [2000] üniversite-sanayi işbirliğini destekleyecek pek çok somut öneri yer aldı bu öneriler VIII. Beş Yıllık Kalkınma Plânı'na yansdı.

Özel İhtisas Komisyonu Raporu'na DPT web sayfasından ulaşmak mümkün.

- **Bilim ve Teknoloji Yüksek Kurulu**'nun 3 Şubat 1993 günlü toplantısıyla başlayıp günümüze kadar gelen çalışma döneminde yapılan bütün toplantılarında, yukarıda işaret edilen çalışmalarda ortaya konan önerileri hayata geçirmeye ya da desteklemeye yönelik pek çok karar alındı.
- Bu çalışmalara paralel olarak, aynı yıllarda, pek çok kurum benzeri çalışmalar yaptı; öneriler dile getirdi. Bunlardan, ikisini zikretmekle yetineceğim:

TMMOB Fizik Mühendisleri Odası, VI. Fizik Mühendisliği ve Teknik Kurultayı, “Üniversite-Sanayi İşbirliği” Paneli, 6 Mart 1996, TÜBİTAK-Feza Gürsey Salonu, Ankara.

Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Geleneksel Bahar Paneli IV: “Bilimsel Araştırmada Üniversite-Sanayi İşbirliği”, 20 Nisan 2000. Ankara.

Ne yapıldı...

Bütün bunlar, “üniversite-sanayi işbirliği için şu yapılmalıdır, bu yapılmalıdır” ya da “şu yapılacaktır, bu yapılacaktır” diyen raporlar, plân dokümanları ya da devletin yetkili organlarının kararları... Peki, o günden bugüne, gerçekte ne yapıldı; üniversite-sanayi işbirliği için uygun ortam ve iklimi yaratmak üzere hangi önlemler alındı? Yapılanlar şöyle özetlenebilir:

- Üniversite-sanayi işbirliğini geliştirme açısından, 1990'lı yıllarda atılan en önemli adım 01 Haziran 1995 günlü Resmi Gazete'de yayımlanan **Araştırma-Geliştirme (AR-GE) Yardımına İlişkin Karar**'la, özel sektörün AR-GE faaliyetlerinin geniş çapta desteklenmesine başlanmasıdır.

Aslında, 1991 yılında kurulan **TTGV**, Hazine Müsteşarlığı kefaletinde Dünya Bankası'ndan sağlanan bir fondan yararlanarak, özel sektör kuruluşlarının ARGE projelerine, 1992 yılından itibaren, finansman desteği sağlamaya başlamıştı; ama, 1995'te yürürlüğe giren söz konusu kararla, ARGE desteği için çok daha büyük bir çapta kaynak tahsisi mümkün oldu. Bu kararla, TTGV, yine eskiden olduğu gibi, Dünya Bankası kaynaklı finansman desteğine devam edecek; ama, aynı zamanda, verdiği finansman desteği için, **DTM**'nin gözetiminde Destekleme ve Fiyat İstikrar Fonu - DEFİF'ten de yararlanabilecekti. Ama, daha da önemlisi, **TÜBİTAK** bünyesinde oluşturulan **Teknoloji İzleme ve Değerlendirme Başkanlığı**'nın (**TİDEB**) hakemliği ve izleyiciliğinde ve **DTM**'nin gözetiminde, yine DEFİF'ten yararlanılarak, hibe biçiminde yapılacak bir yardım uygulamasının başlatılmış olmasıdır. Bu karar kapsamında, yazılım firmaları dahil olmak üzere, özel sektör sanayi kuruluşlarının tanımlanmış bir proje bazında yaptıkları ARGE harcamalarının %60'a kadar olan bölümü, devlet tarafından hibe olarak karşılanabilmektedir. Bu yardımdan faydalananlar, eğer isterlerse, aynı proje için, TTGV'den, zorunlu masraflar firmaca ödenmek kaydıyla, faizsiz finansman desteği talebinde de bulunabilmektedirler. (Bunun tersi de mümkündür; tabii, firmalar isterlerse, bu iki yardımdan yalnızca birinden de yararlanabilirler.)

Bu kararlar amaçlanan, sanayii ARGE'ye teşviktir. Ama bu, üniversite-sanayi işbirliğini geliştirme açısından da önemlidir. Çünkü, ARGE ve inovasyon faaliyetlerini artıran

sanayi, işin doğası gereği, üniversiteye de yönelecektir. Kaldı ki, söz konusu kararda, üniversiteyle işbirliğini teşvike yönelik olarak da, ek bazı düzenlemelere yer verilmiştir.

Örneğin, ülke içindeki üniversitelere, özel sektör sanayi kuruluşlarınca yaptırılan araştırmalar bu destek kapsamındadır. Dahası;

“Sanayi kuruluşu belli bir proje bazında, Türkiye’deki bir üniversite ve/veya TÜBİTAK’a bağlı kurumlardan ARGE hizmeti satın almışsa veya söz konusu kuruluş ARGE faaliyetini, anılan Kurumları eksen alan bir teknopark bünyesinde gerçekleştirmişse, bu tür hizmet alımları ya da teknoparkta gerçekleştirilen ARGE faaliyeti giderleri için firmanın sağlayabileceği destek oranı %30 oranında artırılmaktadır.”

“EUREKA vb. programlar kapsamındaki uluslararası ortak projelere, sanayi kuruluşlarıyla birlikte katılan üniversite ve/veya kamu araştırma kurumlarının ilgili projeler kapsamındaki harcamalarının tamamı, proje süresince, her bir proje için 100.000 ABD Doları’nı aşmamak üzere, hibe olarak karşılanmaktadır.”

Görüldüğü gibi, **ARGE Yardımına İlişkin Karar**, sanayiciyi ve bir ölçüde de üniversiteyi araştırma konusunda işbirliği yapmaya özendirici mahiyettedir; ama, bunun ötesinde, TÜBİTAK-TİDEB ve TTGV eliyle yürütülen ARGE’ye yardım programlarında (TTGV’nin Dünya Bankası kaynaklı finansman desteği programı dahil), her iki kurumun, projelerin seçimi ve izlenmesinde, üniversite öğretim üyelerinden yararlanmalarının da, sanayi ile üniversite arasında ortak bir dil geliştirilmesine imkân sağladığı ve böylece, işbirliği için uygun bir zemin oluşmasına katkıda bulunduğu söylenebilir. TİDEB ve TTGV’nin, bugüne kadar, yararlandıkları akademik kökenli hakem ve izleyici sayısının, 2002 Ağustos’u itibariyle ve sırasıyla, 750 ve 228 olması, uygulamanın çapı hakkında, kabaca da olsa, bir fikir verecektir.

- TÜBİTAK 1996 Eylül’ünde, **Üniversite-Sanayi Ortak Araştırma Merkezleri**’nin kurulmasını teşvik etmek amacıyla bir destekleme programı başlatmıştır. Bu programa göre, merkezlerin finansmanı TÜBİTAK ve sanayiciler tarafından karşılanmaktadır. TÜBİTAK 5 yıl süreyle, bu merkezleri destekleyebilmektedir. TÜBİTAK’ın parasal katkısı, sanayicilerin katkıları toplamından fazla olmamak kaydıyla hibe biçimindedir.
- Üniversitelerin araştırma potansiyelleri ile özel sektörün ve kişilerin yaratıcı girişimciliğini buluşturan mekânlar olan, kuluçkacılıklar, teknoparklar kurma yönünde pek çok girişim oldu. KOSGEB’in kurduğu üniversite odaklı teknoloji geliştirme merkezleri, TÜBİTAK-MAM’ın kurduğu ya da bazı üniversitelerimizin kurulmasına öncülük ettikleri teknoparklar buna örnek gösterilebilir; bu yöndeki girişimler hâlen de sürmektedir.
- 6 Temmuz 2001 günlü Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren **Teknoloji Geliştirme Bölgeleri Kanunu** üniversite-sanayi işbirliğini teşvik edecek önemli hükümler getirmektedir. Kanu’nun 7’nci maddesine göre,

“Kamu kurum ve kuruluşları ile üniversite personelinden Bölgede yer alan faaliyetlerde araştırmacı personel olarak hizmetine ihtiyaç duyulanlar, çalışmaları kuruluşların izni ile sürekli veya yarı zamanlı olarak [bu faaliyetlerde] çalıştırılabilirler. Yarı zamanlı görev alan öğretim üyesi, öğretim görevlisi, araştırma görevlisi ve uzmanların bu hizmetleri karşılığı elde edecekleri gelirler, üniversite döner sermaye kapsamı dışında tutulur. Sürekli olarak istihdam edilecek personele kurumlarınca aylıksız izin verilir ve kadroları ile ilişkileri devam eder. Bunlardan 5434 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı Kanununa tâbi personelin burada geçirdikleri süreler için emeklilik hakları 5434 sayılı Kanunun 31 inci maddesi hükümlerine uyulmak kaydıyla saklı kalır. 2547 sayılı

Yükseköğretim Kanununun 36'ncı maddesinin bu maddede yer alan düzenlemelere aykırı hükümleri uygulanmaz.

“Öğretim elemanları 2547 sayılı Kanunun 39 uncu maddesinde öngörülen yurt içinde ve yurt dışında geçici görevlendirme esaslarına göre yapacakları çalışmaları Üniversite Yönetim Kurulunun izni ile Bölgedeki kuruluşlarda yapabilirler. Aylıklı izinli olarak Bölgede görevlendirilen öğretim üyelerinin Bölgede elde edecekleri gelirler üniversite döner sermaye kapsamı dışında tutulur. Ayrıca, öğretim elemanları Üniversite Yönetim Kurulunun izni ile yaptıkları araştırmaların sonuçlarını ticarileştirmek amacı ile bu bölgelerde şirket kurabilir, kurulu bir şirkete ortak olabilir ve/veya bu şirketlerin yönetiminde görev alabilirler.”

Sonuç ne oldu?

Teknoloji Geliştirme Bölgeleri Kanunu yeni çıktı; bu kanuna göre kurulacak bölgelerin üniversite-sanayi işbirliğini ne ölçüde geliştireceği ileride görülecektir. Ama, diğer uygulamaların ilk sonuçları ortaya çıkmış durumdadır.

ARGE destek programlarından alınan sonuç:

ARGE Yardımı Kararı'nın ya da genel olarak, TÜBİTAK-TİDEB ve TTGV eliyle yürütülen ARGE destek programlarının üniversite-sanayi işbirliğini geliştirmede etkisi ne oldu; bunu, Prof. Dr. E. Taymaz'ın “**Ulusal Yenilik Sistemi: Türkiye İmalat Sanayiinde Teknolojik Değişim ve Yenilik Süreçleri**” adlı çalışmasındaki¹ “Teknoloji Hizmetleri Kullanım Anketi” (1998) sonuçlarına bakarak söylemek mümkün. Aşağıdaki tablodan da görülebileceği gibi, Anket'i² yanıtlayan 1108 işyeri içinde, bir üniversite ya da kamu araştırma kurumu ile işbirliği yapanların oranı %14.3'tür. Oysa, ARGE destek programlarından yararlanmış firmalara aynı soru yöneltildiğinde, TİDEB desteğinden yararlanmış 99, TTGV desteğinden yararlanmış 41 firmanın verdiği yanıtta göre, bu oran, sırasıyla %70.8 ve %80.3'tür. Bu desteklerden yararlanan firmaların ortak özelliği ARGE yapmalarıdır. Demek, ARGE yapan firmalarda bu oran, beklenebileceği gibi, ortalamanın epeyce üstündedir.

Hangi amaçlarla işbirliği yapıldığına bakıldığında göze çarpan husus, yine beklendiği gibi, ARGE yapan firmaların işbirliği düzeyinin diğerlerine göre daha yüksek olduğudur. Herhangi bir nedenle üniversite ya da bir araştırma kurumuyla işbirliği yapan ilk gruptaki işyerleri için birinci öncelikteki işbirliği alanı %54.4'le “teknik / operasyonel sorunların çözümü” iken, TİDEB ve TTGV'den destek almış firmalar için birinci öncelik %45.9 ve %65.5 ile “yeni ürün geliştirme”ye kaymaktadır.

¹ Bunun için bkz. Taymaz, Erol, **Ulusal Yenilik Sistemi: Türkiye İmalat Sanayiinde Teknolojik Değişim ve Yenilik Süreçleri**, TÜBİTAK/TTGV/DİE Yayını, Mart 2001, Ankara. Ancak, bu çalışma, 1998 yılında, yani 1995'te yürürlüğe giren ARGE'ye Yardım Kararı'ndan sadece üç yıl sonra başlatıldığı için, elde edilen değerlendirmeler sonuçlarının, bu tür yardım programlarının uzun dönemde ortaya çıkması beklenen gerçek etkilerini yansıttığı söylenemez. Bu açıdan, burada sözü edilecek anket sonuçları da, kısa sürede alınan; ama, ileride olabilecek gelişmeler hakkında da bir fikir veren ilk sonuçlar olarak değerlendirilmelidir.

² Bu anket, DİE tarafından yürütülen Teknolojik Yenilik Anketi'ne (1995-97) yanıt veren 2100 işyerine gönderilmiştir.

Üniversiteler ve Kamu Araştırma Kurumları ile İşbirliği Yapan İşyerlerinin Oranı

	İşyeri Sayısı	%	
Ankete yanıt veren işyeri sayısı / bunlar içinde kamu araştırma merkezleri ya da üniversitelerle işbirliği yapanların yüzdesi	1108	14.3	
TİDEB'ten destek alan firmalar içinde aynı soruyu yanıtlayanların sayısı / bunlar içinde, kamu araştırma merkezleri ya da üniversitelerle işbirliği yapanların yüzdesi	99	76.2	(**)
TTGV'den destek alan firmalar içinde aynı soruyu yanıtlayanların sayısı / bunlar içinde, kamu araştırma merkezleri ya da üniversitelerle işbirliği yapanların yüzdesi	41	80.3	(**)

(**) İstatistiksel açıdan anlamlı olan değerler.

Kaynak: Taymaz, E., **Ulusal Yenilik Sistemi: Türkiye İmalat Sanayiinde Teknolojik Değişim ve Yenilik Süreçleri**, TÜBİTAK/TTGV/DİE Yayını, Mart 2001, Ankara.

Demek ki, Türkiye'de ARGE'ye yönelen firma sayısı arttıkça üniversite ile işbirliği yapan firma sayısı da artacak ve işbirliği düzeyi yükselecektir. Dolayısıyla, ARGE yapan firma sayısını artırmayı hedefleyen destek programları, son çözümlemede, üniversite sanayi işbirliğinin de gelişmesini sağlayacaktır.

Ancak, söz konusu **ARGE'ye Yardım Kararı ARGE yapan firma sayısının arzu edilen düzeyde artmasını sağlamamıştır**. TÜBİTAK-TİDEB'in destek vermeye başladığı 1995 Eylül'ünden bu yana (30 Haziran 2002 tarihi itibarıyla)³:

- TİDEB'e 837 firma toplam 1942 proje ile başvurmuştur.
- Bunların içinde desteklenmeye değer bulunan proje sayısı 1396'dır.
- 1396 projeden 208'i destek kararı verildikten sonra firma tarafından geri çekildiği için, fiilen desteklenen proje sayısı 1188'dir.
- 1188 projeden 730'u tamamlanmıştır; diğerleri devam etmektedir.
- Firmalar, birden çok proje için destek alabilmektedirler. Desteklenen 1188 proje, 687 firmaya aittir. Bunlardan %73'ü KOBİ (1-200 kişi istihdam eden firmalar), %27'si büyük ölçekli işletme niteliğindedir.
- Geçen altı yılı aşkın süre içinde firmalara fiilen ödenen toplam destek tutarı 91,440 milyon \$'dan (yıllık ortalama 15 milyon \$'ın altında) ibarettir.

TİDEB eliyle yürütülen yardım uygulamasında, çarpıcı olan nokta, hibe biçiminde verilen bir yardımdan yararlanan firma sayısının, altı yıllık bir süre zarfında 687'den ibaret olmasıdır.

³ TÜBİTAK-TİDEB, **ARGE Yardımı Değerlendirme Raporu (Eylül 1995-30 Haziran 2002)**.

1992 yılından bu yana ARGE projeleri için finansman desteği veren TTGV’de ise, 2001 yıl sonu itibariyle durum şudur⁴:

- TTGV’ye toplam 797 proje başvurusunda bulunulmuştur.
- Bunlardan 265’i desteklenmeye değer bulunmuştur.
- 265 proje bazında, sözleşmeye bağlanan toplam destek tutarı 100,4 milyon \$’dır. (Ancak, bu rakam değerlendirilirken, hemen hemen her firma bazındaki fiilî destek tutarının sözleşmesindeki tahminî tutarın altında kaldığı/kalacağı dikkate alınmalıdır. Demek ki, her halükârda yıllık ortalama destek tutarı 10 milyon \$’ın altındadır.)

TTGV’den destek alan firmaların önemlice bir kısmı TİDEB’ten de destek almaktadır. Bu dikkate alındığında, inovasyon faaliyetini kendi ARGE faaliyetine dayandıran firmalardan, söz konusu desteklerden yararlanmak için başvuruda bulunmuş olanların toplam sayısının 1000’e bile varmadığı söylenebilir.

Bunun nedeni kaynak yetersizliği değildir. Gerek TİDEB gerekse TTGV eliyle sağlanan ARGE destek arzının, destek talebinin epeyce üstünde olduğu biliniyor. Yardım Kararı’na ya da uygulayıcı kurumlara atfedilebilecek eksikliklerin bundaki rolü de, kanımızca, talep azlığı açısından belirleyici olmamıştır. Bu durumda, üniversite-sanayi işbirliğini geliştirmede temel sorunun, daha çok, sanayimizin ARGE’ye yeterince yönelmemiş olması meselesinde düğümlendiği söylenebilir.

Üniversite-sanayi işbirliğinin yeteri düzeyde kurulamamasında, üniversiteye atfedilebilecek sebep hiç yok mu? Bunu uygulamadaki bir diğer destek programına, TÜBİTAK eliyle yürütülen, **Üniversite-Sanayi Ortak Araştırma Merkezleri Destek Programı**’na (ÜSAMP) bakarak söyleyebiliriz.

Üniversite-Sanayi Ortak Araştırma Merkezleri Destek Programı’ndan Alınan Sonuç:

Yukarıda da işaret edildiği gibi, bu programın uygulanmasına, 1996’nın sonlarında başlanmıştır. Ama, 2002 Ağustos’u itibariyle görülen odur ki, Üniversite-Sanayi Ortak Araştırma Merkezi kurmaya yönelik, toplam 16 girişimden, yalnızca ikisinde başarı sağlanmıştır (Eskişehir Anadolu Üniversitesi’ndeki Seramik Araştırma Merkezi ile Ege Üniversitesi’ndeki Tekstil Araştırma Merkezi). Bunların dışında, hazırlık aşamasında olan iki girişimde başarı kazanma şansının yüksek olduğu (ODTÜ Mikroeletromekanik Araştırma Merkezi ile Hacettepe Üniversitesi’ndeki Biyoteknoloji-Biyomedikal Araştırma Merkezi); ayrıca, iki girişimde daha başarılı olunacağı (Adana Çukurova Üniversitesi’nde, bölgesel düzeydeki sınaî araştırma ihtiyaçlarına cevap vermek üzere kurulması plânlanmış olan merkez ile ODTÜ ve Ankara-OSTİM İdaresi’nin işbirliği ile kurulması plânlanan merkez) tahmin edilmektedir. Diğer 10 girişim ise sonuçsuz kalmıştır.

Bu 10 girişimden sonuç alınamamasının nedeni finansman desteğinin yetmemesi değildir. Programda yol göstericilik işlevini de üstlenmiş bulunan TÜBİTAK’ın bu alanda teknik yetersizliği söz konusu değildir. Bir sanayi kuruluşu için ARGE bir kültür meselesidir. Sanayi kuruluşlarının ortak araştırma yapmaları ve bu ortak araştırmaya bir üniversiteyi katmaları ise, çok daha ileri bir kültür meselesidir. Bu açıdan, sonuç alınamayan girişimlerde, sanayi kuruluşlarımızın bu konudaki eksikliklerinin rolü olduğu söylenebilir. Ama, kanımca, başarısız kalan girişimlerde rol oynayan ana unsur üniversitedir. Burada, tek tek

⁴ TTGV 2001 Faaliyet Raporu.

akademisyenlerden değil kurumun kendisinden söz ediyorum. Çünkü, bu işe gönül vermiş, son derece yetkin akademisyenlerin bu süreçte rol aldıkları biliniyor. Ne var ki, üniversitemizin, sanayi ile işbirliği konusunda, kurumsal bazda süreklilik ve kararlılık gösteren bir politikaları olmayınca kişisel çabalar ya da özveri her zaman yeterli olmuyor.

Teknopark girişimlerinden alınan sonuç:

Benzer kurumsal zayıflıkları, yine yukarıda sözü edilen kuluçkalık ya da teknopark girişimlerinde de görmek mümkündür. Türkiye, henüz başarılı bir teknopark örneği ortaya koyabilmiş değildir. Burada da, bu tür girişimlere önyak olan kamu kurumları, üniversiteler ya da sanayi odalarının önemlice bir bölümünde gözlenen kurumsal süreklilik, kararlılık ve sistemik yaklaşım eksikliğinin ciddi bir rolü olduğu kanısını taşıyorum.

Eksik olan ne / Temel eksik ne...

Yukarıda “sonuç ne oldu” sorusu yanıtlanırken, eksiğin, yalnızca eksiğin değil, temel eksiğin de ne olduğu aslında ortaya çıkmış oldu. Üreten bir ekonomi hâline gelme meselesi siyasi gündemin başına çekilemediği ve baş mesele hâline getirilemediği sürece, üniversite-sanayi işbirliğini sağlamada elde edilebilecek başarı, ne tür destek programı uygulanırsa uygulansın, hem sınırlı kalacaktır hem de çok anlamlı olmayacaktır.

Burada gözden kaçırılmaması gereken can alıcı nokta, üreten bir ekonomi hâline gelmenin, Türkiye’yi, yalnızca bir imalât merkezi hâline getirmek anlamına gelmediğidir. Teknolojiye egemen olmayan; teknoloji geliştirme yeteneğine sahip olamamış bir Türkiye’nin bir imalât merkezi olabilme şansı bile yoktur. Üreten bir ekonomi, her şeyden önce bilgiyi üreten ve ürettiği bilgiyi ekonomik ve toplumsal bir faydaya çevirebilen ve bu yetkinliğiyle dünya pazarlarında ciddi bir paya sahip olabilen ekonomi demektir. Ve kestirmeden söylemek gerekirse, eğer niyetimiz böylesi bir ekonomi tesis etmek değilse, üniversite-sanayi işbirliği ile uğraşmak, ‘abesle iştigâldir’.

Belki son söylenmesi gerekeni daha önce söylemiş olduk. Ama, irdelemeyi böyle bir mesajla noktalamak kolaycılık olurdu. Onun için, **varsayacağız ki, tam anlamıyla üreten bir ekonomi hâline gelme yönünde güçlü bir siyasi irade ve güçlü bir toplumsal irade var. Bu durumda, bellidir ki, yapılması gereken husus, üniversite-sanayi işbirliğini, bu toplum projesinin temel taşı hâline getirebilmek için, bu konuda, şimdiden alınması gereken, mevcutlara ek, başka önlemler var mıdır, sorusunu yanıtlamaktır. Bu soruyu yanıtlamaya çalışarak, irdemememi noktalayacağım.**

Öneriler...

Öncelikle belirtmek gerekir ki, üniversite-sanayi işbirliği, üniversite ve sanayi dışında başka hiçbir unsurun rol oynamadığı bir ikili sarmal ya da kamunun da işin içine çekilmesiyle çözülebilecek bir üçlü sarmal meselesi değildir. Odalar ya da benzeri meslek ve toplum örgütleri de elbette konuya taraftırlar. Kaldı ki, yukarıda verdiğimiz uygulama örneklerinden de hemen çıkartılabileceği gibi, bu işbirliğini özendirici yönde destek sağlayan finansman kurumları da, bu sürecin olmazsa olmaz türünden unsurlarıdır; ve işin içine girildiğinde görülecektir ki, başka pek çok unsur bu süreçte rol oynar. Burada önemli olan husus, herhangi bir unsuru göz ardı etmeksizin yapılması gereken rol dağılımıdır ve unsurlar arasında orkestrasyonun sağlanmasıdır. **Ulusal inovasyon sistemi yaklaşımı bize bu imkânı verir.**

Eğer üniversite-sanayi işbirliğinden amaç, son çözümlemede, bilgiyi üretme ve üretilen bilgiyi ekonomik ve toplumsal faydaya dönüştürmede beceri kazanmış bir toplumun yaratılmasına ya da toplumun bu yöndeki becerilerinin daha da geliştirilmesine katkıda

bulunmaksa -kaldı ki, böylesi bir amaç yoksa bu işbirliği hem anlamsızdır, hem de olmaz-
konu, ulusal inovasyon sistemi yaklaşımıyla ele alınmalıdır.

Uygulanan destek programlarının ilk etkilerini değerlendirme çalışmasını yürüten Prof. Dr. E. Taymaz diyor ki:⁵

“Yenilik (inovasyon) ve ulusal yenilik sistemi kavramları Türkiye’de politika söylemine 1990’larda girmiş ve bu doğrultuda pek çok olumlu öneri geliştirilmiştir. Ekonomik gelişme açısından teknolojik yenilik süreci son derece önemlidir. Bu nedenle geliştirilecek politikalarda [üniversite-sanayi işbirliğine ilişkin politikalar olarak da okunabilir] yenilik (inovasyon) boyutunun sürekli olarak vurgulanması ve ön plânda tutulması gereklidir.

“Türkiye’de teknoloji ve yenilik politikalarının uygulanmasına ilişkin çerçeve koşullar iyi durumda değildir. Makroekonomik istikrarsızlık önemli bir sorundur. Ekonomide gerekli dönüşümlerin sağlanabilmesi için teknoloji ve yenilik politikaları kadar, eğitim, rekabet, ticaret, sanayi ve yatırım politikaları da önem kazanmakta, bu politikalar arasında gerekli eşgüdümün sağlanması gerekmektedir.”

Konunun bu çok aktörlü, sistemik bütünlük yanını vurguladıktan sonra, âcilen ele alınması gereken önlemler konusunda şunlar söylenebilir:

Temmuz’da çıkarılan **Teknoloji Bölgeleri Geliştirme Yasası** üniversite-sanayi işbirliğinin gelişmesine katkıda bulunacak pek çok düzenlemeyi içermektedir. Yasa, ilk taslağının hazırlanmasından tam beş yıl sonra çıkarılabildiği. Beş yıl koskoca bir plân dönemi demektir. Uygulama açısından bu beş yıl kaybedilmiştir. Üstelik, uygulamayla ve uygulamayı yürütecek örgütlenmeyle ilgili usûl ve esasları düzenleyen yönetmelik, yasa en geç altı ay içinde çıkarılmasının öngörülmesine rağmen, 11 ayı aşkın bir sürede çıkarılabildiği. Bu açıdan, hiç olmazsa, yasanın hükümlerini hayata geçirmede vakit kaybedilmemelidir. Bu hükümlerin uygulanmasında dikkat edilmesi gereken en önemli nokta, tam da üreten bir ekonomi için teknoloji geliştirmeyi teşvik edecek mekânlar yaratalım derken, daha önceki benzeri uygulamalarda olduğu gibi, bu tür bölgeler için tahsis olunacak arazilere dayalı yeni rant ekonomilerinin yaratılmamasıdır.

Belirtilmesi gereken ikinci nokta, uygulamada alınan ilk sonuçların olumlu olmasından da hareketle, **sanayi kuruluşlarının ARGE faaliyetlerinin desteklenmesine yönelik programların etkinliğini artırma ve geliştirme** gereğidir. Bunun da yolu, bu programları uygulayan kurumların, finansal destek kadar, **yol göstericilik** işlevlerine de önem ve ağırlık vermektir.

Üniversite-sanayi işbirliğinde ‘teknoloji tabanlı’ genç firmaların, yenilikçi, yaratıcı girişimciliklerinden öte sermayeleri olmayan genç beyinlerin önemli rolleri vardır. Mevcut destek programlarımız, üniversiteyle yakın temas imkânı arayan ve çoğu da üniversite mezunu olan bu girişimcileri gözetecek finansal destek mekanizmalarından yoksundur. Onun içindir ki, bu tür girişimcilere **ilk adım sermayesini sağlayacak finansal destek mekanizmalarına** ihtiyaç vardır. TTGV, esasen, mevcut programlarını bu yönde de geliştirme arayışı içindedir.

Risk sermayesi yatırım ortaklıkları ‘teknoloji tabanlı’ genç firmalara sermaye desteği sağlamanın ötesinde diğer firmaların da teknoloji alanındaki atılımlarını desteklemeye yönelik etkin finans kurumlarıdır. (Teknoloji tabanlı genç firmalar kadar, teknoloji alanında atılım yapan her tür firmanın da üniversiteyle işbirliği açısından potansiyel unsurlar oldukları

⁵ Taymaz, E., age.

hatırlanmalıdır.) VakıfRisk ya da TTGV'nin ortaklığıyla kurulan İşRisk mevcut iki örnektir. Ancak, bu tür kuruluşların yaygınlaştırılması için çaba göstermek gerekir.

Üniversite-sanayi işbirliğinde temasa gelen taraflar ne denli iyi niyetli olurlarsa olsunlar, arada bir dil farkı, yaklaşım farkı, yönelim farkı vardır. Çoğu zaman, bu iyi niyete rağmen, aradaki bu farklılıkların ördüğü duvarlar aşılamaz ve bağlar kopar. Onun içindir ki, bu noktada da çözüm, iyi niyetin ötesinde, sistemik yaklaşımdadır. **Üniversitelerdeki araştırma ve teknoloji geliştirme yetenekleri konusundaki bilgileri sanayie taşıyacak, buna karşılık, sanayinin somut ihtiyaçlarını da üniversiteye taşıyıp çözüm arayacak; her iki tarafın da dilini konuşabilen aracı kuruluşlara ihtiyaç vardır.** Mevcut destek programlarını, bu tür aracı kuruluşların ortaya çıkmasını kolaylaştıracak ve özendirecek biçimde zenginleştirmek gerekir.

Son olarak tekrar işaret edeceğimiz nokta, üniversitelerimizin, sanayi ile işbirliği konusunda kendi politikalarını belirlemeleridir. Eğer bu konuya önem veriyorlar ve bunu da misyonlarının bir parçası sayıyorlarsa, o zaman, yapabilecekleri işbirliğinin çerçevesini çizerek, kendi bünyelerinde, ne gibi önlemler almaları gerektiğine de karar verebilirler.